

Kutu 2.2

Firma Görüşmelerinden Elde Edilen Bulgular

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) bünyesinde, reel sektör firmaları ile yapılan yüz yüze görüşmelere dayanan "Reel Sektöre İktisadi Mercək" adı altında çalışmalar yürütülmektedir.¹ Bu kutuda, Ocak-Mart 2022 döneminde yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular özetlenmektedir.

Görüşmelerden edinilen bilgiler yılın ilk çeyreğinde iktisadi faaliyette önceki çeyreğe kıyasla bir ivme kaybına işaret etmektedir. İhracattaki canlılığın üretim faaliyetlerine olumlu yansdığı buna karşılık yurt içi talepteki yavaşlamanın üretim artışını sınırladığı izlenmiştir.

Yurt içi talep üzerinde baskı oluşturan faktörler olarak fiyatlar genel seviyesinin, tedarik süreçlerindeki aksamaların ve finansman ihtiyacının öne çıkarıldığı görülmüştür.

Rusya-Ukrayna gerginliğiyle Şubat ayı ortasından itibaren yükselen belirsizlik algısının ve maliyet artışlarının yurt içi satışları olumsuz etkileyen önemli faktörler haline geldiği gözlemlenmiştir. Önceki çeyrekte döviz kurlarında yaşanan oynaklık nedeniyle tüketicilerin ve firmaların alımlarını öne çekmiş olması da bu çeyrekte yurt içi satışları yavaşlatan diğer bir unsur olarak dile getirilmiştir. Bu çerçevede, Şubat ayından itibaren Türk lirasının değerinde görülen istikrarlı seyrin ve ücret artışlarının yurt içi talep üzerindeki olumlu etkilerinin sınırlı kaldığı anlaşılmıştır.

İhracat bağlantılı sektörlerde firmalar arası ticaretin ve belli ürün gruplarında görece canlı seyreden tüketici talebinin yurt içi satışları olumlu etkilediği bilgileri paylaşılmıştır. Bu dönemde, tedarik kaygılarının yükselmesiyle bazı gıda ürünlerinde talebin belirgin şekilde arttığına dikkat çekilirken firmalarca düzenlenen kampanyaların özellikle beyaz eşya satışlarını desteklediği vurgulanmıştır. Hazır giyim satışlarının turizmin canlı olduğu illerde olumlu seyrettiği, konut sektöründe yabancılara satışların sürdüğü ve yatırım amaçlı konut talebinin öne çıktığı bilgileri paylaşılmıştır.

Önümüzdeki aylarda ertelenen talebin devreye girmesi, salgın önlemlerinin tamamen kaldırılması, tedarik sorunlarının azalması ve turizme bağlı canlanmayla beraber ikinci çeyrekte talep koşullarının daha olumlu olacağı öngörüsü paylaşılmıştır. Ekonomik parametrelerdeki iyileşmeye bağlı olarak talep koşullarındaki belirgin toparlanmanın ise yılın ikinci yarısından itibaren başlamasının beklendiği sıklıkla dile getirilmiştir.

Önceki çeyreğe benzer şekilde bu dönem görüşmelerinde de ihracatın canlı görünümünü koruduğu yaygın olarak dile getirilmiştir.

Salgın döneminde Türkiye'ye yönelen talep, ihracatçıların ürün ve pazar çeşitlendirebilmesi, ana pazarlarda salgın önlemlerinin azalması ve kur gelişmeleri bu görünümün arkasında yatan temel faktörler olarak öne çıkmıştır. Ayrıca yurt içi satışlardaki yavaşlamayı telafi etmek amacıyla firmaların stratejik olarak daha fazla ihracata yöneldiği de gözlenmiştir. Bu çerçevede Rusya-Ukrayna çatışmasının getirdiği bölgesel ticaret zorluklarına rağmen ihracatın gücünü koruduğu değerlendirilmiştir. Başta tekstil ve hazır giyim, ana metal, mobilya, otomotiv yan sanayi olmak üzere ihracattaki olumlu görünümün sektörler geneline yayıldığı görülmüştür. Hazır giyim ve tekstil sektörlerinde Avrupa'nın yanında ABD'nin de önem kazanmaya başladığı ancak kapasite sınırı nedeniyle bazı firmaların artan ihracat potansiyelini karşılayabilmek için ilave yatırım ihtiyacı duyduğu iletilmiştir. Beyaz eşya sektöründe mevcut pazarlar için talebin normalleşmeye başladığı, mobilya sektöründe daha katma değerli satış yapılabilen Avrupa pazarlarının hedeflendiği görülmüştür. Otomotiv sektöründe özellikle ticari araç talebinin görece canlı görünümünü koruduğuna ilişkin bilgiler paylaşılırken, tedarik sorunları nedeniyle firmaların artan talebe cevap vermekte zorlandığı ifade edilmiştir.

¹ Bu çalışmanın temel amacı, farklı sektörlerdeki firmalarla görüşmeler yaparak dönemsel üretim, yurt içi ve yurt dışı satış, yatırım, istihdam, kredi koşulları, maliyet ve fiyat gelişmelerine ilişkin zamanlı bilgi edinmek, iktisadi faaliyeti yakından takip etmek ve TCMB ile reel sektör temsilcileri arasındaki iletişimi geliştirmek olarak belirlenmiştir. Görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular, para politikası kararları için nitelikli ve zamanlı bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Görüşmeler sektörel, bölgesel ve ölçek düzeyinde toplam iktisadi faaliyet içindeki ağırlıkları dikkate alınarak oluşturulan örneklem çerçevesinde imalat sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerindeki firmalar ile gerçekleştirilmektedir. Bu çalışma, firma görüşmeleri esas alınarak yapılan değerlendirme ve çıkarımları içermekte olup, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının görüşlerini yansıtmamaktadır. Elde edilen bilgi ve bulgular daha sonra yayımlanacak resmi istatistik, bilgi ve bulgularla farklılık gösterebilir.

İhracatta ikinci çeyreğe ilişkin iyimser beklentiler korunmaktadır. Bazı firmalar Rusya-Ukrayna çatışması nedeniyle yaşanan üretim duruşlarının ve tedarik boşluğunun Türkiye'deki firmalar için fırsat oluşturabileceğini dile getirmiştir. Bununla birlikte küresel enflasyonun yurt dışı talebi baskılama ihtimali, ham madde tedarikinde aksamalar ve çatışmanın seyrine ilişkin belirsizlikler firmalarca risk unsurları olarak takip edilmektedir.

İhracattaki canlılığın olumlu yansımalarına karşılık yurt içi talepteki yavaşlamanın üretim artışını sınırladığı gözlenmiştir.

Tedarik sorunlarının azalmakla birlikte devam ettiği ve başta otomotiv ile beyaz eşya olmak üzere mobilya, hazır giyim, gıda ve inşaat bağlantılı sektörlerde yer alan firmaların üretim faaliyetleri üzerinde baskı oluşturduğu aktarılmıştır. İhracatçı firmaların yüksek kapasiteyle üretim yaptığı görülürken, bu temponun önümüzdeki dönemde de korunacağı beklentisi aktarılmıştır. Diğer taraftan iç talep beklentilerindeki iyileşme doğrultusunda da ikinci çeyrekte üretimde bir toparlanma öngörülmektedir.

İhracatçı firmaların yatırım duruşunun yurt içine yönelik faaliyet gösteren firmalara kıyasla daha olumlu olduğu görülmüştür.

Küresel ve jeopolitik belirsizlikler ile özellikle uzun vadeli finansman koşullarının kapasite artırıcı yatırım iştahını sınırladığı aktarılırken, firmaların bu dönemde daha çok devam etmekte olan veya rekabet koşulları gereği zorunlu gördükleri yatırımlara odaklandıkları gözlenmiştir.

Diğer taraftan tekstil, kâğıt ve mukavva, cam, seramik, ana metal, elektrikli teçhizat ve otomotiv yan sanayii başta olmak üzere imalat sanayii firmalarında makine yatırımlarına yönelik iştahın görece yüksek olduğu görülmüştür. Bazı imalatçı firmaların ithalat bağımlılığını azaltacak yatırımlara yöneldiği gözlenmiştir. Verimlilik artışı sağlamaya yönelik yazılım geliştirme ve Ar-Ge yatırımlarının firmalar tarafından önceliklendirildiği aktarılırken, son dönemlerde artan enerji maliyetleri çerçevesinde birçok sektörde firmaların güneş enerjisi yatırımı planladığı görülmüştür. Perakende ticaret ve hizmetler sektörlerindeki firmaların e-ticareti geliştirme eğiliminde oldukları dikkat çekerken, yeni mağaza açma veya yenileme yatırımı iştahının zayıfladığı vurgulanmıştır.

Yatırım duruşuna paralel olarak firmaların önümüzdeki dönemlerde mevcut istihdam düzeyini korumayı amaçladığı dikkat çekmiştir. Talep koşullarına ilişkin olumlu beklentilerin ve yetişmiş çalışan bulma zorluklarının istihdam planlarında etkili olacağı anlaşılmaktadır.

Firmaların finansman ihtiyacı, işletme sermayesi ihtiyacındaki artışa bağlı olarak yükselmeye devam etmiştir.

Artan işletme sermayesi ihtiyacı; yükselen ham madde fiyatları, enerji ve iş gücü giderlerine bağlı olarak artan maliyetler ve nakit akışı uyumsuzluğuyla ilişkilendirilmiştir. Ocak ayı itibarıyla sıkı olduğu belirtilen kredi koşul ve standartlarında Şubat ayında başlayan gevşemenin Mart ayında belirginleştiği gözlenmiştir.

Ocak ayında belirgin şekilde sıkılaştıran firmalar arası ticaret koşullarının çeyreğin geri kalanında kademeli olarak gevşediği aktarılmıştır. Mart ayı itibarıyla vade ve nakit akışında ek bir kötüleşme olmadığı ve çeyrek boyunca Türk lirasının değerinde gözlenen istikrarın ticaret koşullarında rahatlamaya neden olduğu belirtilmiştir.

Enerji maliyetlerindeki artışların firmalar üzerinde baskı oluşturduğu vurgulanmıştır.

Çeyrek genelinde en çok vurgulanan maliyet unsuru enerji olurken, bunu küresel emtia fiyatlarına bağlı olarak artan girdi maliyetleri ve iş gücü maliyetleri izlemiştir. Rusya-Ukrayna çatışmasının kısa sürede çözümlenmemesi durumunda maliyet baskısının devam edeceği öngörüsü paylaşılmıştır. Kur kaynaklı maliyet baskısının ise önceki çeyreğe kıyasla belirgin şekilde gerilediği ifade edilmiştir. Liralaşmanın artmasının bu süreci destekleyeceği ve fiyatlama davranışlarında olumlu etki oluşturacağı değerlendirilmektedir.